

Novelistika Antuna Gustava Matoša

Puškaric, Ines

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:953429>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-09-19**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

**SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET**

Ines Puškarić

Novelistika Antuna Gustava Matoša

(ZAVRŠNI RAD)

Rijeka, 2017.

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET
Odsjek za kroatistiku

Ines Puškarić
Matični broj: 0009070930

Novelistika Antuna Gustava Matoša

ZAVRŠNI RAD

Preddiplomski studij: Hrvatski jezik i književnost

Mentor: prof. dr. sc. Goran Kalogjera

Rijeka, 31. srpnja 2017.

SAŽETAK

U ovom završnom radu bit će riječi o dva tipa Matoševe novelistike. Veliku pažnju dat ću Matoševoj simbolističkoj noveli, ali i impresionističkoj, koja je, čini mi se u literaturi često zanemarena i slabije čitana. Najprije ću iznijeti autorovu biografiju i sam opus djela kako bi napravila kratak uvod za središnju temu koja nas zanima. Zatim ću naznačiti najvažnije karakteristike njegovih novela i interpretirati nekoliko iz svakog tipa. S jedne strane ću usporediti novele kao što su: *Pereci, friški pereci, Kip domovine leta 188**, *Nekad bilo – sad se spominjalo, Duševni čovjek* s drugim tipom novela kao što su: *Moć savjesti, Miš, Camao, Cvijet s raskršća, itd.*

Ključne riječi: Antun Gustav Matoš, impresionistička i simbolistička novela, *Pereci, friški pereci, Kip domovine leta 188**, *Nekad bilo – sad se spominjalo, Duševni čovjek, Moć savjesti, Miš, Camao, Cvijet s raskršća*

SADRŽAJ

1. UVOD	1
2. BIOGRAFIJA PISCA	3
3. NOVELISTIKA	6
3.1. NOVELE IZ ZAGREBAČKO-ZAGORSKE SREDINE.....	10
3.1.1. PERECI, FRIŠKI PERECI.....	10
3.1.2. KIP DOMOVINE LETA 188*	11
3.1.3. NEKAD BILO – SAD SE SPOMINJALO	12
3.1.4. DUŠEVNI ČOVJEK	14
3.2. NOVELE S BIZARNOM TEMATIKOM	15
3.2.1. MOĆ SAVJESTI	15
3.2.2. CAMAO.....	16
3.2.3. CVIJET S RASKRŠĆA.....	18
3.2.4. MIŠ	19
4. ZAKLJUČAK	22
5. LITERATURA.....	24

1. UVOD

Glavna tema mog završnog rada je Matoševa novelistika. Antun Gustav Matoš je pisac kojeg svrstavamo u hrvatsku modernu. Upravo je on jednom od svojih novela (*Moć savjesti*, 1892) začetnik hrvatske moderne.¹ Matoš je središnja ličnost tog razdoblja jer je svojim stvaralaštvom i godinom smrti odredio vremenski raspon trajanja hrvatske moderne.²

Iako ću o njegovoj biografiji govoriti kasnije, moram spomenuti da je imao težak i nesređen život, ali je usprkos tome bio vrlo profesionalan i pedantan kao pisac. To znači da je živio isključivo od svojeg pisanja i cijenio je takav način života.³ Poznato je da se okušao u gotovo svim književnim žanrovima i vrstama. Taj njegov put stvaranja je išao od lirike preko umjetničke proze i putopisa do feljtona, eseja, kritika, polemika, itd. Hrvatska akademkinja, Dubravka Oraić Tolić upravo zbog toga naziva Matoša *modernim klasikom hrvatske književnosti*.⁴

Što se tiče njegovog književnog stvaralaštva, zanimljivo je da je u središte svog umjetničkog stvaranja stavio izražajne mogućnosti jezika.⁵ Za razvoj proze u Hrvatskoj, Matoš je imao veliku ulogu pri europeiziranju stila, za razliku od lirike gdje je ostao pjesnikom Hrvatske često ističući kako ga Hrvatska odgojila.⁶ Filolog Miljenko Buljac ga je okarakterizirao *kao sanjara čista srca koji je tragao za utočištem, mirnim snom i sigurnim zalogajem*.⁷ Matoš je napisao tri zbirke novela: *Iverje*, *Novo iverje* i *Umorne priče*. Također, značajan

¹ Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb. 7. str.

² Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 293. str.

³ Matoš, A. G. 2014. *Domoljubne misli. O naciji i politici*. Šareni dućan. Koprivnica. 167. str.

⁴ *ibid.* 168. str.

⁵ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 292. str.

⁶ Wiesner, Lj. Priredio Tadijanović, D. 2002. *Studija o A. G. Matošu. Fragmenti*. Ceres. Zagreb. 114. str.

⁷ Buljac, M. 2001. *Putopisna proza Antuna Gustava Matoša*. Dani Hvarškoga kazališta: Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu, Vol. 27 No.1 Travanj 172. str.

je i po svojim esejima i putopisima te kao izuzetan pjesnik. Čitajući njegove pjesme može se uočiti intimna i domoljubna tematika, a posebno je to što uvodi pejzaž kao samostalnu temu i na taj način se odmiče od svojih prethodnika.⁸ Također, uočljiva je sličnost s najznačajnijim francuskim piscem, Charlesom Baudelairom, a to se ponajviše vidi iz štovanja kulta ljepote i savršene forme. Često je pisao simbolističkim stilom, i to najčešće sonete. Prva objavljena pjesma mu je *Utjeha kose*, a posljednja *Notturmo*. On je poznat kao začetnik dijalektalne lirike u hrvatskoj modernini. Poezijom se je počeo baviti od 1906. godine, nakon što je bio afirmiran kao prozni pisac.⁹ Njegova prva pjesma (*Utjeha kose*) svjedoči o početničkoj zrelosti te o temi ljubavi i smrti koje povezuju njegovu prozu i poeziju.¹⁰ Antuna Gustava Matoša smatra se afirmatorom kratke priče jer je u književnost ušao jednom od svojih najpoznatijih novela, *Moć savjesti*. To djelo mnogi svrstavaju u njegov ciklus novela s bizarnom tematikom.¹¹ Kasnije ću detaljnije govoriti o njegovim novelama, a sada samo želim naglasiti kako je u književnost Matoš ušao upravo novelom, tj. kao prozni pisac. Samim time želim dodatno istaknuti kako je Matoš bio podjednako dobar i kao prozaist i kao pjesnik.

Hrvatski književnik Milutin Cihlar Nehajev u svom *Epitafiju o Matošu* kaže: *Bio je Hrvat. Kažu, da je umro s knjigom Đalskog u ruci Pod starim krovovi. Tu – pod starim krovom – on se bohem i leventa, jedino osjećao kod kuće. Stari Zagreb, Gornji grad, kojega također sve više nestaje, bio je za njega – što je i za mnoge –reliquia reliquiarum. Ljubio je naše ljude i naše kraje i to one koje najdublje sačuvaše tradiciju. Tradiciju: – tradicionalni ponos, lakoumlje, dobrotu, tradicionalna kurija, g. plebanuš, zdravice, itd. Pod njegovim perom oživješe likovi historije, ružama se pokri cesta od Zagreba u*

⁸ Iz bilješki sa predavanja. Kolegij: *Hrvatski realizam i moderna*. 2016.

⁹ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 289. str.

¹⁰ *ibid.* 289. str.

¹¹ Sablić, Tomić, H. 2014. *Hrvatska kratka priča i Antun Gustav Matoš*. Poznańskie Studia Slawistyczne 7. Poznań. 302. str.

Zagorje. (...) Zato nas je Matoš – koji nas je sve tako "špotal i peglal" – u isti mah i tako ljubio da je iza najoštrijih polemika znao naći jednu mirnu notu: "Em smo Hrvati!"¹²

Ovaj poduži citat lijepo opisuje Matoša i kao književnika i kao osobu, a to dokazuje da je bio cijenjen u hrvatskom društvu. Upravo nam je njime Milutin Cihlar Nehajev dao pravu sliku Matoša i na taj način poslužio kao uvertira u biografiju Antuna Gustava Matoša o kojoj će u idućim stranicama biti riječi.

2. BIOGRAFIJA PISCA

Antun Gustav Matoš je rođen 13. lipnja 1873. godine. Mnogi ga smatraju Bunjevcem porijeklom, Srijemcem rodom, a Zagrepčaninom odgojem. Valjalo bi to detaljnije pojasniti. Bio je bunjevačkog podrijetla, rodio se u srijemskom selu Tovarniku, ali se je smatrao pravim Zagrepčaninom jer je već kao dječak došao s roditeljima u Zagreb gdje mu je otac radio kao učitelj i orguljaš.¹³ Nakon opće pučke škole u Zagrebu, išao je u Veliku gornjogradsku gimnaziju.¹⁴ Poznato je da je učio svirati violončelo. Motiv tog instrumenta je čest i u njegovom književnom stvaralaštvu, npr. u noveli *Camao*. Zanimljivo je da je sedmi razred gimnazija išao dva puta jer je imao loše ocjene, a jedna takva je bila čak iz hrvatskog jezika.¹⁵ Gimnaziju ni veterinarski fakultet (kako su mu roditelji željeli) nije završio. Bez mature su ga uzeli kao vojnika gdje je čistio razne staje i vojničke konje.¹⁶ Nezadovoljan svojim životom, često je bježao i imao problema sa zakonom jer su ga smatrali vojnim bjeguncem. Spomenula

¹² Milutin Cihlar Nehajev. *Epitafij Matošu*. // Jelčić, D. 1984. *Matoš*. Globus. Zagreb. 401.str.

¹³ Wiesner, Lj. 2002. *Studija o A. G. Matošu*. Priredio Tadijanović. Ceres. Zagreb. 111. str.

¹⁴ Jelčić, D. 1984. *Matoš*. Globus. Zagreb. 12. str.

¹⁵ *ibid.* 14. str.

¹⁶ Wiesner, Lj. 2002. *Studija o A. G. Matošu*. Priredio Tadijanović. Ceres. Zagreb. 111. str.

sam da je svirao violončelo i kao vrstan glazbenik je dobio prilike u mnogim orkestrima.¹⁷

Skoro pet godina je proveo u Parizu gdje se je upoznao sa simbolizmom i modernim strujanjima općenito u književnosti. Tamo je napisao najveći dio svog proznog opusa.¹⁸ Gradovi u kojima je boravio nisu samo prostori Matoševog životopisa, već prema Dubravki Oraić Tolić *mjesta njegove poetike*.¹⁹ Nakon tog izbivanja vratio se je ponovno u Beograd i potom je prvi put nakon deset godina potajno došao u Hrvatsku. Morao je tako napraviti jer je imao status bjegunca i to vojnog što mu je dodatno zakompliciralo. Kasnije je pomilovan i tada se je zauvijek vratio u svoju domovinu. Nakon toga se je angažirao u umjetničkom i javnom životu Hrvatske. U tim krugovima je bio jako cijenjen i ugledan, a među mladim ljudima je imao veliki broj sljedbenika. Ipak je uspio položiti sve ispite i steći zvanje učitelja poput svoga oca.²⁰ Nažalost, kao poznati starčevićanac nije uspio pronaći posao. Svoje hrvatstvo nikada nije smatrao nacionalizmom i to ga nije spriječilo da ostvari prijateljstvo i sa srpskim književnicima.²¹ Njegovo stanje su pogoršale i česte polemike s književnim protivnicima. Nakon boravka u Firenci (1911) i Rimu (1913) te nakon operacija grla umro je u Zagrebu 7. ožujka 1914. godine u 41. godini života.²²

Za života je Matoš izdao knjige: *Iverje*, crtice; *Novo iverje*, novele; *Ogledi*, studije; *Vidici i putovi*; *Umorne priče*; *Naši ljudi i krajevi*; *Pečalba*, feljtoni. Poslije njegove smrti izašli su *Feljtoni i eseji* te *Pjesme*, dok mu je

¹⁷ Jelčić, D. 1984. *Matoš*. Globus. Zagreb. 16. str.

¹⁸ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 292. str.

¹⁹ Matoš, A, G. 2014. *Domoljubne misli. O naciji i politici*. Šareni dućan. Koprivnica. 168. str.

²⁰ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 292. str.

²¹ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 293. str.

²² Wiesner, Lj. 2002. *Studija o A. G. Matošu*. Priredio Tadijanović. Ceres. Zagreb. 113. str.

Binoza²³ izdala u novije vrijeme *Djela* u sedamnaest svezaka.²⁴ Zanimljivo je da se Matoš okušao i u dramskom stvaralaštvu (drama *Malo pa ništa*).²⁵

Antun Gustav Matoš je pisao i simbolističkim i impresionističkim stilom. Te stilove ću pokazati na novelama koje sam analizirala. Tako je stvarao pod utjecajem francuskih simbolista, a simbolizam je najupečatljiviji u novelama s bizarnom tematikom, ali i u poeziji. S druge strane, impresionizam je izražen u novelistici zagrebačko-zagorske sredine te u esejima i putopisima, što je i logično.²⁶ U poeziji mu je bio uzor Charles Baudelaire, a u novelistici američki pisac romantizma Edgar Allan Poe.²⁷ U novelistici, Poe se direktno ili indirektno javlja na mnogim mjestima. U nekim djelima Matoš ga spominje kao svog učitelja i omiljenog književnika.²⁸

Matoša se smatra jednim od najznačajnijih književnih kritičara početkom 20. stoljeća. Pisao je o hrvatskim i srpskim autorima. U svojim tekstovima je često pisao i o političkim temama.²⁹ Sam za sebe (kritičara) je rekao: *Kritik je dakle impresionist umjetnosti, kao umjetnik što je impresionist života*.³⁰ Poznato je da je pisce 'ocjenjivao' prema svom dojmu i estetskom kriteriju, ali nije uvijek izgradio čvrsti sustav. Također, sudjelovao je u brojnim polemikama. Poznata je njegova polemika s Tinom Ujevićem, jednim od najznačajnijih njegovih mlađih

²³ Binoza: Nakladni zavod osnovan u Zagrebu 1930. kao Biblioteka Novinarske zadruge (Bi-no-za). Utemeljili su ga novinari Ivan Krznarić, Đuro Vilović i Ante Velzek god. 1934. Hrvatska enciklopedija. [Pristupljeno 14.8.2017]

²⁴ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 13.8.2017]

²⁵ Matoš. 2003. *Novele, humoreske, satire, scenski tekstovi*. Uredio Dragutin Tadijanović. A. G. MATOŠ d.d. – Samobor. 251. str.

²⁶ Iz bilješki sa predavanja. Kolegij: *Hrvatski realizam i moderna*. 2016.

²⁷ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 292. str.

²⁸ Flaker, A., Pranjić, K. 1970. *Hrvatska književnost prema evropskim književnostima. Od narodnog preporoda k našim danima*. Liber. Izdanje instituta za znanost o književnosti. Zagreb. // Bašić, S. *Antun Gustav Matoš prema Edgaru Allanu Poeu*. 393. str.

²⁹ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 13.8.2017]

³⁰ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 288. str.

sljedbenika.³¹ Matoš se i sam smatrao modernim piscem, ali je za razliku od svojih suvremenika izgradio vlastiti izraz te je svoja viđenja o umjetnosti crpio iz njegovog vječnog izvora – Pariza i na taj način ga spajao s domaćom hrvatskom tradicijom.³² Smatran je zavičajnim pjesnikom, duhovitim kritičarom i vrsnim stilistom svog doba i društva. Nije imao problema s inspiracijom jer mu je život bio vrlo buran, raznovrstan i često tragičan.³³ Upravo je od njega počelo novo doba hrvatske književnosti, koje se je približilo europskom književnom krugu događanja.³⁴

Toliko želim reći o piscu i njegovom životu. Neću govoriti detaljno o njegovom opusu jer sam se odlučila fokusirati samo na novelistiku koja mi je bila najzanimljivija. Čitajući djela najlakše upoznajemo pisca i njegovu tehniku stvaranja. Kada čitamo djela, ne bi se trebali zaustaviti samo na jednom, jer jedan segment ne čini pisca, već cjelina (naravno ako je ima). Htjela bih napomenuti da Matoševu novelistiku donosim iz svojih bilježaka i zapažanja koja sam pronašla i utvrdila. Za bolje shvaćanje Matoševe novelistike pomogla mi je navedena literatura. Glavni cilj ovog rada je prikazati sličnosti i razlike između njegovih novela.

3. NOVELISTIKA

Svi znamo da novela spada u složene epske oblike kao i priča, pripovijetka i roman. Iako je novela kraća od pripovijetke i romana te ima manji broj likova, kraćeg je vremenskog trajanja i užeg mjesta radnje, ona nije uvijek

³¹ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb.. 288. str.

³² Wiesner, Lj. 2002. *Studija o A. G. Matošu*. Priredio Tadijanović. Ceres. Zagreb. 113. str.

³³ Iz bilješki sa predavanja. Kolegij: *Hrvatski realizam i moderna*. 2016.

³⁴ Wiesner, Lj. 2002. *Studija o A. G. Matošu*. Priredio Tadijanović. Ceres. Zagreb. 114. str.

jednostavna za interpretaciju.³⁵ To se lako može vidjeti u Matoševim novelama. Olakšati nam može činjenica da se u noveli analizira jedan događaj i zato je novela kratka. Kao i u ostalim proznim vrstama (gore spomenutima) i u noveli se interpretacija vrši tako da se odredi kompozicija, tema, fabula, karakterizacija likova, stil i jezik pisanja i sl. Ovdje neću 'posve' detaljno analizirati svaku novelu, već ću staviti pod zajedničke karakteristike svaku spomenutu novelu koja spada u određenu grupu. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća javila se modernistička novela koja je u prvi plan stavljala pojedinca i njegov svijet. U tom razdoblju se javlja Matoš kao jedan od najboljih hrvatskih novelista.³⁶

Matoš je napisao oko šezdeset novela. Tradicionalno se mogu podijeliti u dvije grupacije, ali ih neki kritičari dijele u više grupa. Jednu grupu čine pripovijesti s tematikom iz domaće zagrebačko-zagorske sredine (impresionističke novele): *Pereci, friški pereci, Kip domovine leta 188**, *Nekad bilo – sad se spominjalo i sl.*, a drugu grupaciju čine pripovijesti ili novele s bizarnom tematikom (simbolističke novele): *Moć savjesti, Camao, Cvijet s raskršća, Balkon i sl.*³⁷ U prvom tipu novela prevladavaju rodoljubni motivi, likovi koji su često oblikovani prema stvarnim ljudima koje je Matoš susretao u životu, ironija, groteska i humor.³⁸ Specifičnosti te grupe su: anegdotski i reportažni značaj, djelomičnost, tj. fragmentarnost i odmak od realizma. Zanimljiva je činjenica da je Matoš često koristio karikaturu u svojim djelima, a ona je najvidljivija upravo u prvom krugu.³⁹ Oba kruga povezuje liričnost i ljubavna tematika. U novelama s bizarnom tematikom prevladavaju motivi

³⁵ Hrvatska enciklopedija: Novela [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/natuknica.aspx?id=44254> [Pristupljeno 16.8.2017]

³⁶ Dujmović-Markusi, D. 2009. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 128. str.

³⁷ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 14.8.2017]

³⁸ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 284. str.

³⁹ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 14.8.2017]

ljubavi i smrti, neobični događaji, bizarni likovi, individualci i čudaci. Često je izražena psihološka motivacija likova, lirizam, simbolika, mistika i fantastika.⁴⁰ Upravo je te osobine preuzeo od Edgara Allana Poea. Zanimljivo je da je istovremeno koristio elemente nadrealizma i impresionizma. U tom krugu sužavaju se fabularni zapleti, analiza karaktera je svedena na karikaturu, a metaforičnost mu je osnova.⁴¹ Junaci tih novela često završavaju tragično, a u djelima vlada apokaliptičan osjećaj smrti i turobnosti. Spomenuta Dubravka Oraić Tolić kaže da je u središtu njegovih simbolističkih novela tema ljubavi (*koja je i sinonim ljepote*) i smrti (*koja je oksimoronski povezana s ljepotom i ljubavi*). Ona kaže da te ideale ljubavi i ljepote se ne može dosegnuti *bilo zato što ih razara suprotni stvarni niz (Miš, Camao, Balkon), bilo zato što sam lik ne želi ostvariti svoj ideal, zadržavajući poziciju vječnog traženja i neispunjene čežnje (Cvijet s raskršća)*.⁴²

Upravo su ga njegovi stilski postupci doveli na razinu europskog pisca.⁴³ Matošu je fokus čest na psihološkoj analizi djela i to u oba tipa. Začudnost i nevjerojatnost je česta na kraju njegovih pripovijesti, a bizarnost priča ostvaruje se simbolima (oni frejdovski često ulaze u raščlanjivanje likova).⁴⁴ Branimir Donat ističe kako je Matoš kao novelist bio više toleriran, nego čitan i cijenjen. Također ističe da *njegov prozni opus ima nezaobilazan utjecaj na hrvatsku modernu prozu jer primjerom pokazuje da književnost može polaziti od sebe da bi obujmila svijet*.⁴⁵ Stil koji je Matoš preuzeo od zapadne kulture je posvojio, ali ga je i pohrvatio u najvećoj mjeri.⁴⁶ To je vidljivo po aoristu kojeg je često koristio u svojim pripovijestima, narodnim riječima, arhaizmima i zastarjelim

⁴⁰ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 284. str.

⁴¹ Iz bilješki sa predavanja. Kolegij: *Hrvatski realizam i moderna*. 2016.

⁴² Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 283. str.

⁴³ Iz bilješki sa predavanja. Kolegij: *Hrvatski realizam i moderna*. 2016.

⁴⁴ Iz bilješki sa predavanja. Kolegij: *Hrvatski realizam i moderna*. 2016.

⁴⁵ Jelčić, D. 2011. *Literatura o Antunu Gustavu Matošu (1896 – 2009)*. Školska knjiga. Zagreb. 458. str.

⁴⁶ Wiesner, Lj. 2002. *Studija o A. G. Matošu*. Priredio Tadijanović. Ceres. Zagreb. 114. str.

riječima koje ne možemo pronaći u svakodnevnom govoru.⁴⁷ Onaj koji poznaje Matoševa djela može pronaći povezanost njegovih tekstova. *Motivi i doživljaji izraženi u njegovim novelama nalazili su, kasnije, mjesta u i njegovim pjesmama. Također, situacije i događaji koji su stvorili sadržaje Matoševih feljtona i novinskih članaka, mogu se pronaći i u novelama i u pjesmama pa čak i u kritici (Jelčić).*⁴⁸ Sav njegov rad je nastao kao reakcija na tadašnja zbivanja. U novelama je mogao najbolje izraziti sebe pa je u njima vidljiv otpor protiv tuđih misli i nazora.⁴⁹

Hrvatski književnik i političar Milan Ogrizović je jednom rekao: *Skinite s Matoševih novela sve ono, što je nadopjevala mašta, skinite simbole, zaboravite napokon sve te bizarne sadržaje i njihove sjajno opservirane tipove, razriješite te uske steznike više puta drastičnih kombinacija – tako uske, da pišti krv – oduzmite i umjetničku formu, taj ponos njegov – ostat će vam još uvijek u duši topao, dojam jednog lijepog osjećaja.*⁵⁰

Svatko tko pročita Matoševa djela imat će ovakav osjećaj. Matoš je sam sebe smatrao Hrvatom i umjetnikom koji je branio čast i sudbinu svoje domovine. Često je u svojim esejima progovarao o umjetnosti i nacionalizmu. On je smatrao da interes slobodne umjetnosti Hrvatske nameće svakom umjetniku patriotizam kao bitnu dužnost.⁵¹ Upravo je domoljublje proželo veliki dio njegova opusa, a to je osobito vidljivo u novelama iz domaće zagrebačko-zagorske sredine o kojima će biti riječi u narednim stranicama.

⁴⁷ Wiesner, Lj. 2002. *Studija o A. G. Matošu*. Priredio Tadijanović. Ceres. Zagreb. 114. str.

⁴⁸ Jelčić, D. 1984. *Matoš*. Globus. Zagreb. 420.str.

⁴⁹ ibid. 407. str.

⁵⁰ ibid. 400. str.

⁵¹ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 288. str.

3.1. NOVELE IZ ZAGREBAČKO-ZAGORSKE SREDINE

Već sam ponešto govorila o novelama iz ovog kruga. Te novele su zanimljive za istraživanje jer još uvijek ima malo literature. Često se nazivaju i impresionističke jer se temelje na fiksiranju autorovog osobnog dojma, tj. impresije. Novele su nastale prema stvarnim događajima i situacijama o kojima je Matoš čuo ili je i sam bio nazočan. Zanimljiva je činjenica da je inače impresionizam najpoznatiji u slikarstvu, a tek onda u poeziji. To kod Matoša nije čudno jer je bio vješt u poeziji i prozi te je tu tehniku koristio i kod novela kako bi bolje dočarao tadašnju atmosferu. Impresiju je često povezivao s domoljubnim motivima.

3.1.1. PERECI, FRIŠKI PERECI

Ova novela se temelji na priči koju je Matoš čuo, ali nema nikakvih autobiografskih elemenata koje bi mogli povezati s njime.⁵² Prvi put je objavljena u *Brankovu kolu* 1897. godine, a potom u *Iverju* 1899.⁵³ Duža je od ostalih novela koje sam analizirala. Pripovjedač je heterodijegetski na početku, a homodijegetski pri kraju novele što daje dojam povezanosti s čitateljem. Na početku novele mjesto radnje je Zagreb. Zagreb je čest u njegovim impresionističkim novelama jer je to grad u kojemu je proveo veliki dio svog života. Glavni lik je djevojka, Dragica, a uz nju se spominje majka, gospođa N. Matoš nije napisao potpuno majčino ime, što je također tipično za njegove novele. Realistično u ovoj noveli je odnos selo-grad jer junakinje odlaze iz Zagreba u Lipovac, pusti zakutak u Slavoniji. Zanimljivo je da Matoš spominje Franju Brckovića, kapelana koji je bio 'silan' obzoraš. Obzor je bio hrvatski

⁵²Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 15.8.2017]

⁵³Pereci, friški pereci [online]. Dostupni na: https://hr.wikisource.org/wiki/Pereci,_fri%C5%A1ki_pereci... [Pristupljeno 24. 8. 2017]

politički dnevnik.⁵⁴ Te su se novine često bunile protiv mađarona kao što je ovdje Franjo Brcković kudio pokojnog Dragičinog oca koji je bio mađaron. U ovoj noveli domoljubnim stihovima Matoš suprotstavlja zvukove ciganske violine. Ljubavna tematika je dominantna. Radi se o ljubavnoj avanturi Dragice i Unukića. Ta ljubav je naglo prekinuta jer je Unukić završio u zatvoru. Zanimljiva je činjenica da je Unukić jedini ostatak šljivarske, plemićke loze. Čitava novela je 'nabijena' emocijama i sentimentalnošću. Matoš je bio naklonjen Čistoj stranci prava, tj. izvornom pravaštvu pa ovu novelu po tome karakterizira pravaški stil koji je prožet istinskim domoljubljem.⁵⁵ Priču je stavio u zabačenu seosku sredinu i ispričao ju na jednostavan način i tako ostavio dojam novinarskog, reportažnog stila. U njegovim djelima je čest stih: *Još Hrvatska ni propala* kao znak njegovog istinskog domoljublja. U zadnjem dijelu pripovjedač je u prvom licu. Tek se na kraju otkriva značenje samog naslova. Franz Kurt Marija Jozef Hanz Vurštler, plemić od Vurštlingena je bio carski ritmajstor koji je propao i sada je debeli prodavač pereca koji viče: *Bereci, vrižgi beredzi*. U samom naslovu je vidljivo glavno Matoševo stilsko sredstvo – ironija.

3.1.2. KIP DOMOVINE LETA 188*

Matoš govori o aktualnom problemu i zato preuzima naslov koji sve nas podsjeća na budnicu Pavla Štoosa *Kip domovine vu početku leta 1831*. Ovaj događaj se je dogodio i u stvarnom životu pa ga je Matoš odlučio ispričati u svojoj noveli. To je zapravo satira u kojoj je cijela Hrvatska personificirana u Pepicu koja umire od *običnog huskarskog skoka*, tj. Mađara.⁵⁶ Radnju novele je

⁵⁴ Matoš, A, G. Priredio Donat, B. 1977. *Izabrana djela*. Školska knjiga. Zagreb. 66. str.

⁵⁵ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 15.8.2017]

⁵⁶ Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb. 24. str.

prebacio na ulicu. Ova novela govori o mađarizaciji i neuspjeloj pobuni supružnika Pepice i Joškeca koji ne žele otići na treći dan bune. Čest je dijalog između supružnika. Oni su pravi junaci, ali kraj sve šokira: *Poslije nekoliko sati jedva nađe poštovani Pogačić svoju ženu. Pručila se kao panj pored svojeg tronoška. Po amazonskim joj se grudima prosuo luk, peršun, voće, salata i krunice različita cvijeća. Prisvenula, sirotica. Čelo joj probijeno, a po požutjelom se licu uhvatio sir od krvi kao sok od jagode ili višnje.*⁵⁷ Tu tragičnost još više pojačava Joškec koji se na kraju opija i umire. Na samom kraju novele opet je vidljiva Matoševa ironija: *I nju i njega zakopaše krišom — krišom, dragi čitaoče, krišom.*⁵⁸ Matošu je bila zanimljiva tema odnosa Hrvata i Mađara jer je to tada bilo aktualno, kao i političke stranke. Negativno je okarakterizirao *mađarske hajuše*. Prva i posljednja rečenica djeluju poput reportaže: *Kada se ušeptrljiše Zagrepčani radi onijeh grbova na zgradi državne financije, zovne usplahirena vlast u pomoć vojsku.//Odnijeli ga u bolnicu Milosrdne braće. I nju i njega zakopaše krišom — krišom, dragi čitaoče, krišom.*⁵⁹ U ovom djelu su česti aoristi i dijalektne riječi: *Soldati ideju,bežimo!* Veliko iznenađenje je to što je Matoš stavio ženski lik u prvi plan i prikazao Pepicu kao veliku junakinju koja se nije htjela predati u ruke protivniku. Sam kraj je realističan jer prikazuje slabu ženu koja stradava od jačeg protivnika, ali to ne umanjuje njezinu hrabrost.

3.1.3. NEKAD BILO – SAD SE SPOMINJALO

U ovoj noveli domoljubni motiv se javlja već početnim stihovima:

Ali oči uzdignute

K strani lete - ah, onamo!

Gdje od drage domovine

⁵⁷ Matoš, A, G. Priredio Donat, B. 1977. *Izabrana djela*. Školska knjiga. Zagreb. 90. str.

⁵⁸ *ibid.* 90. str.

⁵⁹ *ibid.* 90. str.

*Svako jutro sunce sine.*⁶⁰

Za nju je karakteristično to da je oblikovana prema Matoševom stvarnom doživljaju i zato ima autobiografskih elemenata.⁶¹ Ta novela u cijelosti slika atmosferu u kojoj je rastao mladi Matoš.⁶² Kao i u prethodnoj noveli Matoš ne piše točnu godinu događanja, i ovdje je 188*. To je vjerojatno zato što ne zna točnu godinu zbivanja ili je namjerno ne želi napisati. Radnja teče ovako: skupina ljudi se okupila na taraci i počela pričati o sreći. Za razliku od ostalih novela ova pripovijest ipak malo drugačije počinje. Nakon pripovjedača u trećem licu, javlja se homodijegetski pripovjedač koji počinje pričati svoju priču i na taj se način čitatelj može približiti s pripovjedačem. Uz čest aorist i dijalekt, Matoš koristi i humor: *I siđemo u grob, to jest u podrum, i tek što Tartalja nače novi lagvić, razvrže se sajam: evo nam u goste kuma Petra sa puškom i drenovačom!// Jaoh, majko! Nešto međ nogama... pas... ha, sad ga držim za uho - šapne neko... Tišina!... Spanjismo se. - Nebum više... Jezuš Kristuš! - zavapi Žgaga, "banov šogor", a meni na leđa padne nekako tijelo, tako silno, te se sruših na tle.// Cigin jarac! Baš smo glupi! Hej, dečki, noževe u šake, oko mene, pa da pošaljemo u Hades rogatog prokletca! – viknem.*⁶³ Glavni lik pripovijeda o svom djetinjstvu u Hrastovcu kod svog ujaka župnika. Osobno zanimljiv detalj je planina Klek i grob kraljevića Marka te Matoševo poznavanje hrvatskih legendi i običaja. Matoš je često koristio humoristične domaće izreke poput ove: "Petac turski svetac" te latinske izreke koje je spajao s kajkavskim dijalektom i na taj način stvarao komičnost. Pripovjedača bude uspomene iz Hrastovca kada je kao dječak bio kod svoga ujaka župnika. Dugo je bio izvan domovine, a kada se je vratio ništa nije bilo isto. Tu se može povući paralela s Matoševim životom

⁶⁰ https://hr.wikisource.org/wiki/Kip_domovine_leta_188*[Pristupljeno 19.8.2017]

⁶¹ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 15.8.2017]

⁶² Matoš. *Izabrana djela*. 1977. Ivo Frangeš. Školska knjiga. Zagreb. 342. str.

⁶³ https://hr.wikisource.org/wiki/Kip_domovine_leta_188*[Pristupljeno 19.8.2017]

i njegovim izbivanjem izvan domovine. Novela je prvi puta objavljena 1900. godine i spada u njegove antologijske novele.⁶⁴

3.1.4. DUŠEVNI ČOVJEK

Za ovu novelu je Matošu poticaj bila stvarna priča koju je čuo u društvu, a isto nema autobiografskih elemenata koje bi mogli povezati s njegovim životom, osim njegovog odlaska u Pariz i učenja francuskog jezika.⁶⁵ Uvjerena sam da za ovu novelu nije čula većina ljudi pa sam je odlučila ukratko analizirati. Matoš i u ovoj noveli ne piše zadnji broj godine (188*). Glavni lik je Stojan Vasić koji se otišao školovati u Pariz i 'dotjerati' francuski jezik. Tu možemo povući paralelu s novelom *Camao* (o kojoj će kasnije biti riječi) i njegovim glavnim likom koji ima problema sa školovanjem. Vasić je očekivao novac za školovanje, ali je došlo pismo u kojem je bilo napisano da ne može dobiti stipendiju na stranom univerzitetu. Iako nema novca, Vasić daje prosjaku zadnju kunu uz riječi: *Evo vam, moj brate! Živjelo bratimstvo, živjela sloboda!*⁶⁶ Iako je Vasić ostao bez svojih novaca za stipendiju, tješilo ga je što je bio u Parizu i tako je vjerovao u pobjedu svojih ideala. Na kraju novele Matoš daje neočekivani rasplet. Vasić, prikazan kao dobričina je skočio u rijeku kako bi spasio ženu koja je htjela počiniti samoubojstvo. Tipična Matoševa ironija je ta da mu žena nije zahvalila što ju je spasio, nego se ljutila što će dobiti novac i tako biti prikazan u najboljem svjetlu. Na kraju novele javlja se česta Matoševa tragičnost: *Za nekoliko dana umre u bolnici. Hotelski gazda držaše da je, po običaju, odmaglio, nemajući novaca za kiriju. Izložiše ga u Morgue sa*

⁶⁴ Nekad bilo – sad se spominjalo[online]. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/html/Mato1.htm> [Pristupljeno 16.8.2017]

⁶⁵ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 16.8.2017]

⁶⁶Matoš, A, G. Priredio Donat, B. 1977. *Izabrana djela*. Školska knjiga. Zagreb. 120. str.

*bezimenim lopovima i beskućnicima i najzad ga baciše u bezimen grob — kao psa.*⁶⁷

3.2. NOVELE S BIZARNOM TEMATIKOM

U uvodnom dijelu sam govorila o glavnim karakteristikama ovog tipa novela. One se tako zovu jer ih karakterizira čudnovatost, neobičnost i nastranost. Mnogi kritičari upravo tu grupu novela ubrajaju u njegov najbolji dio fikcijske proze.⁶⁸ Njihova radnja ima simboličko značenje i vidljiv je raskorak između svakodnevnice i idealnog svijeta u kojemu vlada ljubav i ljepota o kojima sam već govorila.⁶⁹ Taj tip novela je u literaturi češće zastupljen i analiziran jer je sadržajno i tematski puno zanimljiviji većini.

3.2.1. MOĆ SAVJESTI

Glavni 'junak' ove novele je pisar Joso Cicvarić. On ima određenu poziciju u birokratskom aparatu. Njegova je velika krivnja ta što naplaćuje određene usluge koje ne može učiniti, tj. trguje utjecajem. Ima posebnu sklonost: Cicvarić ne zadržava samo novac, već i štapove svojih stranaka. U njegovom životu štapovi imaju posebno mjesto. To je jedini 'sport' u njegovom mirnom životu. Nešto mora pokrenuti savjest. Njegov zločin se javlja u obliku noće more. Taj je postupak uočljiv i u noveli *Miš*. Noćna mora ima posebno mjesto i zapravo predstavlja odmak od stvarnosti. U tom snu javljaju se stranke koje traže svoj novac, a štapovi dobivaju obrise tih stranaka. Štapovi viču:

⁶⁷ Matoš, A, G. Priredio Donat, B. 1977. *Izabrana djela*. Školska knjiga. Zagreb. 121. str.

⁶⁸ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 16.8.2017]

⁶⁹ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 16.8.2017]

Molbe, pisma, mita! Oni su poput zvijezda. Cicvarić ustaje i vidi sebe u obliku meteora koji je pao u dvorište njegove kuće. Nakon pojave psa, Cicvarić se budi iz noćne more. Zanimljiva je zadnja rečenica u kojoj je naznačen Matošev humor, ali i ironija: *Ne čudi se Josi samo Anka nego čitavo selo. Ta osam večeri iza toga nije popio više od pô litre vina.*⁷⁰ Matoš uvodi motive sna i jave te personificirane predmete pa se na taj način novela približava bajci. Moguća je dvostruka interpretacija zbilje. Kako bi šokirao čitatelja Matoš koristi postupak začudnosti. Iako je ovom novelom nastupio u javnosti tek 1892. godine, ona je primjenjiva i danas jer prvenstveno tematizira zgrtanje novaca i predmeta bez ikakve moralnosti.

3.2.2. CAMAO

Novela *Camao* ubraja se, s pravom među najbolje Matoševe novele i svaki izbor Matoševe novelistike mora ju uzeti u obzir.⁷¹ Glavni lik je glazbenik Alfred Kamenski: *Alfred bijaše tako rđav đak te ga privatni učitelji držahu između sebe idiotom.*⁷² Kamenski je tipičan Matošev lik: bizaran, talentiran, boem i lotalica. Opis mu je utemeljen na biografskim elementima: prvo mu je otac umro pa dobrotvor koji mu je pomagao oko školovanja. Kamenski putuje po raznim gradovima: Ženeva, Pariz, Berlin, itd., ali je u mislima u svojoj rodnoj Hrvatskoj. Tu se može vidjeti autobiografski element jer je Matoš djelovao u raznim gradovima u Europi, osobito Parizu. Kamenskog i ljubavnicu Fanny spaja ljubav prema rodnim krajem i glazba. Kao i u *Cvijetu s raskršća* ljubavnici se odmah povežu i zaljube jedno u drugo. Ova novela tematizira nemogućnost ljubavi jer ju zaustavlja Fannyn suprug, a motivi koji je prate su: ljubav, ljepota,

⁷⁰ Moć savjesti [online]. Dostupno na: https://hr.wikisource.org/wiki/Mo%C4%87_savjesti [Pristupljeno 19.8.2017]

⁷¹ Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb. 24.str.

⁷² Matoš, A, G. 1977. *Izabrana djela*. Priredio Branimir Donat. Školska knjiga. Zagreb. 91. str.

sudbina i smrt. Sami likovi nisu osobnosti, već su simboli. Matoš je uzimao antička i mitska imena. Alfreda predstavlja Tannhäuser. To je bio mitski srednjovjekovni pjevač i vitez, a Fanny uspoređuje s Venerom (rimskom božicom ljepote).⁷³ Naslov je Matoš preuzeo od Edgara Allana Poea. Camao je papiga koja je kriva za smrt ljubavnika. Tako se je zvala mistična ptica za koju su srednjovjekovni Španjolci vjerovali da pogiba kada žena prevari muža, a u ovoj noveli je ona jedina ostala živa.⁷⁴ Prema Frangešu papiga je simbol *onog tamnog, dušmanskog u stvarima i životinjama, ubijajući, izdajući nas u najjačim našim časovima*.⁷⁵ Opet je vidljiva Matoševa ironija. U *Camau* je izrazita psihološka karakterizacija likova. To je vidljivo u traženju ideala ljepote, a zbog sukoba sa stvarnošću likovi postaju tragični. Matoš je često volio šokirati. Novela daje dojam nestvarnosti, a to je vidljivo u ulozi glazbe i prepoznavanju Fanny i Alfreda. Kada se upoznaju, imaju osjećaj kao da se oduvijek znaju: *I odista, Kamenskomu bijaše tako kao da ju izvrsno poznaje, kao da ju često i prečesto viđaše, ali gdje, gdje?*⁷⁶ Alfred u Fanny vidi ostvarivanje svoje sreće i ljubavi koju nikada nije imao: *Dakle, ti si to zbog koje sam se rodio i zbog koje ću umrijeti*.⁷⁷ Iako ova novela pripada simbolističkoj grupi, moglo bi se reći da ima i impresionističke elemente. To se najbolje odražava u oslikavanju atmosferi. Na početku (kada upoznaje Fanny) je ugodna atmosfera, a kako dolaze u njezin stan ona postaje neobična i bizarna pa kulminira do same tragičnosti, tj. ubojstva ljubavnika. I ovdje je Matoš koristio arhaičan jezik kako bi doveo novelu na jednu 'visoku' razinu i naglasio ljepotu glazbe. Moderni postupci koji su korišteni u noveli su: artizam, lirizam, miješanje stvarnog i nestvarnog, mistika te fantastika.⁷⁸

⁷³ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 283. str.

⁷⁴ ibid. 280. str.

⁷⁵ Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb. 24. str.

⁷⁶ Matoš, A. G. Priredio Donat, B. 1977. *Izabrana djela*. Školska knjiga. Zagreb. 97. str.

⁷⁷ ibid. 100. str.

⁷⁸ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 284. str.

3.2.3. CVIJET S RASKRŠĆA

Novela *Cvijet s raskršća* je prvi put objavljena u *Hrvatskoj smotri* 1908. godine, a potom u *Umornim pričama* 1909. godine.⁷⁹ I ovdje radnja ima simboličko značenje i naglašava se razmak između svakodnevnice i težnje k idealima.⁸⁰ Na samom početku novele stoji posveta nepoznatoj *gđici. O. H.* U ovoj noveli je ljubav u prvom planu. U francuskom gradiću po imenu N. slikar Solus susretne slijepu, ali predivnu Izabelu koji u neobičnom susretu doživljavaju ljubav na prvi pogled, ali Solus želi dalje lutati pa ne ostvaruje svoj ideal jer ga ispunjava traženje, a ne ispunjenje ideala ljepote. Sam glavni lik je tipičan matoševski – pustolov i boem. Pojačana je psihološka karakterizacija glavnog lika. Solus mu nije o pravo ime, već nosi simboličko značenje: *Ja sam putnik. Putujem pješke oko svijeta. Što je lijepo, uhvatim fotografskim aparatom.*⁸¹ Simbolika njegovog imena dolazi iz latinskog jezika što znači osamljenik, a simbol Izabelinog imena je nevina ili kreposna.⁸² Pojava djevojke Izabele daje dojam nestvarnosti: *Za glavom mi neko diše tako voljko i spokojno kao da spava, i sav strepim da bi me pogled mogao lišiti nježne tlapnje.*⁸³ Njihova sreća traje kratko jer se Solus ne želi vezati i uzeti djevojku sa sobom. Solus je boem, lualica i život s Izabelom bi mu predstavljao neslobodu i narušavanje njegovog sklada: *Vodila me slobodna i maglovita vila, lijepa i slijepa Avantira, moja gospođa.*⁸⁴ Kao i u prethodnoj noveli, *Camao* i ovdje se može uočiti impresionistički element. Novela počinje opisom prirode: *Ispriječim se pored zapuštenog izvora na putu punom trave, mahovine i tolike samoće da osjetih e ovdje ne bijaše već odavna ljudske stope, prem ne bijaše daleko od*

⁷⁹ *Cvijet s raskršća*[online]. Dostupno na: <http://dzs.ffzg.unizg.hr/html/Mato1.htm> [Pristupljeno 17.8.2017]

⁸⁰ Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995. Dostupno na: <http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=39480> [Pristupljeno 17.8.2017]

⁸¹ Matoš, A, G. Priredio Donat, B. 1977. *Izabrana djela*. Školska knjiga. Zagreb. 169. str.

⁸² Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 283. str.

⁸³ Matoš, A, G. Priredio Donat, B. 1977. *Izabrana djela*. Školska knjiga. Zagreb. 167. str.

⁸⁴ *ibid.* 171. str.

*dvorca. Put se penje uz brdo kroz ptičije pjevanje i kroz šaptanje lišća na vjekovskom, sapletenom kao prsti granju, isčezavajući u zelenim sjenama planinske šume.*⁸⁵ Navedeni stihovi daju melankoličan i mističan ugođaj. Uz impresionističke i simbolističke elemente, uočava se i bajkovitost. Ona se izražava u susretu ljubavnika koji se zaljubljuju na prvi pogled, ali tu idiličnost prekida otac koji odvodi djevojku natrag u dvorac. Naslov je također simboličan. Upravo je djevojka *Izabela cvijet s raskršća* koja je na kraju narušila 'sklad' osamljenika Solusa.

3.2.4. MIŠ

Za razliku od zadnje dvije novele, *Miš* ima sličnosti s novelom *Moć savjesti*. Na početku Matoš citira Goethea: *Doch merkt' ich mir vot andren Dingen// Wie unbedingt, uns zu bedingen// Die absolute Liebe sei!*⁸⁶ Novela se sastoji od Milinovićevih promišljanja i pisama koja šalje djevojci Ljubi Kolarićevoj i njezinih odgovora njemu. Djevojka mu javlja da je trudna, ali to Milinoviću ne paše jer se još uvijek školuje i predlaže joj da pobaci pomoću njegovog znanca. Grad Beč u kojem se nalazi glavni lik i motiv violončela upućuje na autobiografski element. Ona njega zove *Miško* i na taj način mu tepa, ali njemu to ne paše. Ljuba nije sretna jer joj predlaže abortus pa izvršava samoubojstvo. Nešto treba pokrenuti savjest, a u ovom slučaju Milinovića proganja miš kao njegova najgora noćna mora. Milinović mišu priprema zamku, ali revolver koji postavlja kao zamku ubija njega. I to je zapravo realizirana metafora jer se lanac događaja prebacuje s jednog motiva na niz drugih motiva. Miš je zapravo simbol nečiste savjesti *koja ubija istim oružjem, kojom ju*

⁸⁵ Matoš, A, G. Priredio Donat, B. 1977. *Izabrana djela*. Školska knjiga. Zagreb. 166. str.

⁸⁶ Miš [online]. Dostupno na: <https://hr.wikisource.org/wiki/Mi%C5%A1> [Pristupljeno 19.8.2017]

*hoćemo ubijati.*⁸⁷ Također i u ovoj noveli javlja se impresionistički element u opisu njegove ljubavnice: *I u mašti mu sinu široka junonska leđa, što se sijaju kao mramor i filjdiš, prelijevaju kao sedef. Topla su kao svježje pomuzeno mlijeko, a na njima se uzlabudio snažan vrat sa latičastim pahuljicama... Iskrsnuše zagrljaste ljiljan-ruke sa vitijem prstima i prelesnijem jamicama; — pa glava sa kosom kao krilo gavranovo i gustom kao mahovina; — pa lice blijedo od slatke sreće i požude; — pa oči, oh, oči duboke kao pučina, crne i zanosne poput ponoćne požude, a sjajne i sjetne poput mjesečine!*⁸⁸ Također, ideal ljepote je neostvariv jer ga razara neki drugi niz.⁸⁹ Milinović nije sretan radi trudnoće svoje djevojke jer mu predstavlja smetnju i jer je ne voli. Milinovića se može smatrati vrlo negativnim likom, poput Jose Cicvarića u *Moći savjesti*. On nije samo intelektualac i boem, već sebičnjak koji misli samo na svoju dobrobit. Osobito kod ovoga lika Matoš pojačava psihološku karakterizaciju, a fabula je svedena na minimum jer analizira psihološko stanje lika. Realna situacija se spaja s njegovom noćnom morom (hvatanje miša u klopku). Zbog svoje pohlepe i sebičnosti Milinović završava tragično kao i njegova ljubavnica i na taj način ne može ostvariti svoj ideal, tj. težnju za umjetnosti.

Pojava miša daje dodatan mističan ugođaj koji na kraju kulminira i pretvara se u nepodnošljivu atmosferu: *A moj egoizam? Nije bolest, premda imadaše sličnih simpotma cum dementia senili. A ako postoji neki moral insanity? Onda je kod čovjeka normalna samo abnormalnost. Slučaj sa Nietzscheom, koji je negirajući moral doduše kićeno besjedio, ali ništa novo rekao, ne dokazuje ništa, jer ne samo da nema stalnih zakona o moralu, nego moral de facto ni ne postoji.*⁹⁰

⁸⁷ Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb. 24.str

⁸⁸ Miš [online]. Dostupno na: <https://hr.wikisource.org/wiki/Mi%C5%A1> [Pristupljeno 19.8.2017]

⁸⁹ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 283. str.

⁹⁰ Miš [online]. Dostupno na: <https://hr.wikisource.org/wiki/Mi%C5%A1> [Pristupljeno 19.8.2017]

Branimir Donat ističe *kako su Matoševe novelističke proze pisane pod utjecajem simbolističkog moderniteta, a u njima su nazočnije apstrakcije od konkretnih slika*. Matoš je radije volio govoriti o stanju duha kao činjenici, nego o razlozima što su na njih utjecali.⁹¹ Matoš je pisac koji je svima dostupan i nije kompliciran. Frangeš ga je okarakterizirao kao velikog pisca i majstora izraza. Njegovo pisanje nije nakićeno figurama, nego obrnuto. Njemu je bio najbitniji vlastiti doživljaj svega lijepog i nelijepog oko sebe.⁹²

⁹¹ Matoš. *Izabrana djela*. 1977. Branimir Donat. Školska knjiga. Zagreb. 20. str.

⁹² Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb. 69. str.

4. ZAKLJUČAK

Matoš je u književnost ušao relativno rano, pripoviješću *Moć savjesti*. Mladi pisac je tada imao samo devetnaest godina.⁹³ Za njega se slobodno može reći da se prije ogledao u prozi, a tek onda u poeziji. Već u svojoj prvoj pripovijesti je prikazao svoj pravi talent: smisao za humor, satiru, sklonost prema neobičnom i fantastičnom.⁹⁴ Za vrijeme boravka u Beogradu od prevelikog napora je dobio grč u desnoj ruci pa je morao pisat lijevom rukom i odrekao se sviranja violončela. Sam je rekao kako je zato počeo pisati poeziju kako bi stihovima zadovoljio svoje glazbene potrebe.⁹⁵ Često je isticao da ima dvije domovine: svoju prirodnu domovinu Hrvatsku te svoju duhovnu domovinu Francusku.⁹⁶ Meni osobno je Matoš najzanimljiviji kao prozni pisac i to kao pisac novela. Takvo pisanje mu je išlo prirodno jer je mogao iskazati svoja nezadovoljstva u hrvatskom društvu, ali i šire. Njegove novele su i danas aktualne. Objavio je tri zbirke pripovijedaka koje se mogu motivski podijeliti. Postoje priče o našim ljudima i domaćim prilikama ili kako sam ih stavila u grupu 'novele zagrebačko-zagorske sredine'. U njima Matoš oslikava domaće prilike i atmosferu. Često je za neke priče čuo od poznanika i htio ih je preraditi na svoj način. U njima se javljaju domoljubne i ljubavne teme te ironičnost i groteska. Te novele su slabije zastupljene u literaturi o Matošu pa bi ih valjalo češće interpretirati. Analizirala sam i drugi tip, priče o neobičnim i nevjerojatnim zgodama ili kako sam ih nazvala 'novele s bizarnom tematikom'. One su puno zanimljivije i vrednije od prvih. U njima se može puno toga iščitati: od likova koji su pomalo bizarni, čudaci, individualci i sl. do neobičnih događaja, simbolike, motiva, tema, jezika, itd.⁹⁷ Zbog fabule i tematike su one

⁹³ Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb. 7. str.

⁹⁴ *ibid.* 8. str.

⁹⁵ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 293. str.

⁹⁶ *ibid.* 293. str.

⁹⁷ Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb. 10. str.

puno češće čitane i interpretirane. Naravno, Matoš je napisao još novela koje neki kritičari stavljaju u grupe kao što su 'humoreske o našim ljudima kod kuće i u tuđem svijetu' i 'lirske kadence'.⁹⁸ *U Matoševoj novelistici ironija prvi put u Hrvatskoj se javlja kao književno načelo, a parodija kao književni postupak.*⁹⁹ Za kraj ovog izlaganja bih htjela napomenuti kako je Matoš središnja ličnost hrvatske moderne. On je obilježio književnu i umjetničku atmosferu u Hrvatskoj do početka Prvog svjetskog rata. Puno je pridonio da se povežu hrvatska i moderna europska književnost i na taj način je utjecao na gričane.¹⁰⁰ Ono po čemu ga ja cijenim je to što je najbolji pjesnik hrvatske moderne i najveći majstor među novelistima. Njegov je utjecaj vidljiv kod Miroslava Krleže, Antuna Šoljana i mnogih drugih naših književnika. Bio je ugledan i cijenjen u društvu.¹⁰¹ Napravio bi Matoš puno više, ali ga je prerana smrt zaustavila u tome. Čitajući njegovu novelistiku možete s jedne strane puno toga saznati o domaćim prilikama i problemima u to doba ili pak s druge strane možete otići u neka prostranstva mistike, simbolike i bizarnosti.

⁹⁸ Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb. 10. str

⁹⁹ Matoš. 1977. *Izabrana djela*. Branimir Donat. Školska knjiga. Zagreb. 19. str.

¹⁰⁰ Dujmović- Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb. 293. str

¹⁰¹ *ibid.* 293. str.

5. LITERATURA

1. Buljac, M. 2001. *Putopisna proza Antuna Gustava Matoša*. Dani Hvarškoga kazališta. Građa i rasprave o hrvatskoj književnosti i kazalištu. Vol. 27 No.1 Travanj
2. Dujmović-Markusi, D., Rosetti-Bazdan, S. 2010. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb
3. Dujmović-Markusi, D. 2009. *Književni vremeplov*. Profil. Zagreb.
4. Flaker, A., Pranjić, K. 1970. *Hrvatska književnost prema evropskim književnostima. Od narodnog preporoda k našim danima*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb
5. Frangeš, I. 1974. *Matoš, Vidrić, Krleža*. Liber. Izdanje Instituta za znanost o književnosti. Zagreb
6. Hrvatska enciklopedija: Antun Gustav Matoš [online]. Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Zagreb. 1995.
7. Jelčić, D. 1984. *Matoš*. Globus. Zagreb
8. Iz bilješki sa predavanja. Kolegij: *Hrvatski realizam i moderna*. 2016.
9. Jelčić, D. 2011. *Literatura o Antunu Gustavu Matošu (1896 – 2009)*. Školska knjiga. Zagreb
10. Matoš, A, G. 2014. *Domoljubne misli. O naciji i politici*. [Citate odabrala Dubravka Oraić Tolić] Šareni dućan. Koprivnica
11. Sablić, Tomić, H. 2014. *Hrvatska kratka priča i Antun Gustav Matoš*. Poznańskie Studia Slawistyczne 7. Poznań
12. Wiesner, Lj. Priredio Tadijanović, D. 2002. *Studija o A. G. Matošu. Fragmenti*. Ceres. Zagreb

Izvori:

1. Matoš, A, G. Priredio Donat, B. 1977. *Izabrana djela*. Školska knjiga. Zagreb

2. Matoš, A, G. Uredio Tadijanović, D. 2003. Novo izdanje. *Novele, humoreske, satire, scenski tekstovi*. A. G. Matoš d.d. – Samobor
3. Novele, Matoš [online]. Dostupno na:
[https://hr.wikisource.org/wiki/Novele_\(Mato%C5%A1\)](https://hr.wikisource.org/wiki/Novele_(Mato%C5%A1))